

Lärohandledning för mellanstadiet – statare

En statare var en gift jordbruksarbetare som fick en stor del av sin lön i så kallad stat, d v s i naturaförmåner i form av spannmål, mjölk och vedbrand. De bodde ofta i statarlängor eller små torp på godsägarens mark. Systemet infördes på 1700-talet och avskaffades 1945 då ren kontantlön infördes. Oftast anställdes statarna på ettåriga kontrakt och den sista veckan i oktober var årligen den vecka då statarna hade möjlighet att byta anställning. Denna vecka kom att kallas slankveckan och det var då vanligt med flyttlass på vägarna.

Den stat som statarna fick i naturaförmån gjorde ingen skillnad på hur många barn som fanns i familjen. Kvinnorna erhöll vanligen ingen lön utan förväntades ta hand om mjölkningen av korna. Ett mycket slitsamt arbete på storgodsen som ofta kallas den vita piskan.

En starkt bidragande orsak till statarsystemets avskaffande var den teknikutveckling som skedde inom jordbrukssektorn under 1940-talet. Med traktor och skördetröskor minskade behovet av hästar och arbetskraft samtidigt som teknikkunnande efterfrågades.

Statarnas bostäder var ofta mycket undermåliga och detta kom att debatteras flitigt i media under perioden. Inte minst reportagen om *Lort-Sverige* som Lubbe Nordström genomförde visade på ett Sverige i behov av reformer inom området. Bostadsfrågan blev en konkret stridsfråga mycket på grund av att hälsovårdsstadgan kom att omfatta riktlinjer för hur en bostads lägstnivå borde vara. Detta utgjorde bakgrunden för de bostadsbesiktningar som finns dokumenterade här och som genomförts av kommunalnämnden och provinsialläkaren var för sig. Med dessa som underlag fördes förhandlingar mellan Lantarbetareförbundet och arbetsgivarna på de stora jordbruken men med svagt resultat.

Kursmål som är relevanta för materialet

Historia

Jordbrukets omvandling och dess konsekvenser för människor.

Vad historiska källor, till exempel brev och andra dokument, kan berätta om likheter och skillnader i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män jämfört med i dag.

Religion

Några etiska begrepp, till exempel rätt och orätt, jämlikhet och solidaritet.

Arbetsuppgifter

Med hjälp av de båda bostadsbesiktningensprotokollen genomförda av kommunalnämnden och provinsialläkaren på orten kan man få en bild över bostadssituationen för exempelvis familjen Oskar Bergman på torpet Källhult.

Efter genomläsning kan man förslagsvis låta eleverna mäta rummen och rita upp dem. Observera att sju personer bor i den så kallade bostaden!

Diskussionsfrågor:

Hur möbler man utrymmet så att alla får plats?

Var förvarar man sina kläder?

Hur skötte man sin hygien?

Hur kunde man bevara maten?

Var kunde man läsa läxor?

Var gick man på toa?

Hur är situationen för mannen, kvinnan, barnen i familjen?

Skriftlig uppgift:

Gör ett hemma-hos-reportage utifrån det du fått veta om hur man bodde.

Förbättringsområden:

Då hemmet saknar allt som vi tar för givet kan man fundera över vad som skulle vara viktigast för familjen att få ordning på först?

Vatten?

Varsin säng till alla?

Skafferi och kylskåp?

Täta tak?

Värme?

Avslutningsvis:

Varför flyttade de inte?

Om man saknar det mest basala i livet, har man då kraft att förbättra sin situation?